

PERSONU NELIKUMĪGAS PĀRVIETOŠANAS PĀRI VALSTS ROBEŽAI NOZIEGUMU APKAROŠANA *COMBATING CRIMES AGAINST ILLEGAL TRANSFERS OF PERSONS ACROSS THE STATE BORDER*

Andris Salcevičs

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, andey1992@inbox.lv, Rēzekne, Latvija
Zinātniskais vadītājs: **Modris Marcinkevičs** Mg.iur. viesdocents

Abstract. *The refugee crisis has been a problem in Europe in recent years. Solutions are being sought to tackle this crisis. In order to migration control, it is important: breaking up the network of traffickers, protecting the border and disrupting the flow of migrants.*

Criminal liability is provided for the illegal transfer of persons across the State border in the Republic of Latvia. According to the author, the intentional illegal crossing of the State border and the illegal transfer of persons across the State border are closely linked criminal offences, as in most cases a person has been found to have crossed the State border illegally by illegally moving other persons across the State border, and the person becomes responsible not only under the Criminal Law 285.Article, but also in accordance with Article 284 of the Criminal Law.

Criminal liability is proved for the illegal transfer of persons across the State border in the Republic of Latvia.

Keywords: *border, crimes, illegal migration, illegal transfer, State Border Guard.*

Pēdējos gados Eiropā aktuāla problēma ir bēgļu krīze. Tiek meklēti risinājumi šīs krīzes risināšanai. Lai kontrolētu migrāciju, svarīgi būtu: cilvēku kontrabandistu tīkla izjaukšana, robežas sargāšana un migrantu plūsmas pārtraukšana.

Latvijas Republikā personu nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts robežai ir paredzēta kriminālatbildība. Pēc autora domām, tīša nelikumīga valsts robežas šķērsošana un personu nelikumīga pārvietošana pāri valsts robežai ir savā starpā cieši saistīti noziedzīgi nodarījumi, jo vairumā gadījumu konstatēts, ka persona, nelikumīgi pārvietojot pāri valsts robežai citas personas, pati nelikumīgi ir šķērsojusi valsts robežu un personai iestājas atbildība ne tikai saskaņā ar Krimināllikuma 285.pantu, bet arī saskaņā ar Krimināllikuma 284.pantu. Par personu nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts robežai Latvijas Republikā ir paredzēta kriminālatbildība.

Publikācijas mērķis: raksturot Valsts robežsardzes lomu noziegumu apkarošanā personu nelikumīgas pārvietošanas jomā.

Lai sasniegtu izvirzīto pētījuma mērķi, ir izvirzīti šādi pētījuma uzdevumi:

- 1) raksturot Valsts robežsardzes darbības tiesisko regulējumu noziegumu apkarošanā personu nelikumīgas pārvietošanas jomā;
- 2) analizēt Valsts robežsardzes praksi noziegumu apkarošanā personu nelikumīgas pārvietošanas jomā;
- 3) izpētīt tiesu praksi šajā jomā.

Pētījuma objekts: normatīvais regulējums, kas reglamentē Valsts robežsardzes lomu noziegumu apkarošanā personu nelikumīgas pārvietošanas jomā.

Pētījuma priekšmets: personu nelikumīgas pārvietošanas pāri valsts robežai noziegumu apkarošana

Analizējot Krimināllikuma 285.panta saturu, autors secināja, ka šī likuma izpratnē ļoti retos gadījumos būs piemērojama atbildība tikai pēc kādas no šī panta daļām. Vairumā gadījumu personu nelikumīga pārvietošana pāri valsts robežai būs saistīta ar citu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Izdarot noziedzīgus nodarījumus, kas ir norādīti komentējamajā pantā, tam seko citu Krimināllikumā paredzēto pantu atbildības iestāšanās, piemēram, personu nelikumīgi pārvietojot pāri valsts robežai automātiski notiek arī šo personu nodrošināšana nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā, par ka izdarīšanu paredzēta kriminālatbildība saskaņā

ar Krimināllikuma 285.¹pantu, kā arī tie varbūt jebkuri citi saistīti noziedzīgi nodarījumi. Lielākai daļai no Krimināllikuma 285.¹panta dispozīcijā ietvertā noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvo pusi veidojošā pazīme “nodrošināšana ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā” ietvertajiem jēdzieniem Latvijas Republikas normatīvajos aktos nav sniegtas legālas definīcijas.

Analizējot tiesu spriedumus un noziedzīgu nodarījumu kvalificēšanas īpatnības, no 2014.gada līdz 2018.gadam, autors konstatēja, ka piemērotais sankciju apjoms nav liels, pat izdarot vairākus noziegumus, tas ir mazāk smagus un smagus noziegumus vienlaikus.

Tiesas spriedumi tiek analizēti, lai pilnībā atspoguļotu komentējamā panta kvalificēšanas būtību un pierādītu, ka, izdarot noziedzīgu nodarījumu, piemērojama soda apmērs nav adekvāts, kā arī noteiktu problemātiku panta kvalificēšanā, izdarot noziedzīgu nodarījumu, tas ir nelikumīga personu pārvietošana pāri valsts robežai. Izpētot vairākus tiesu spriedumus, var secināt, ka Krimināllikuma 285.panta pirmā daļa tiek piemērota ļoti retos gadījumos, jo, parasti, nelikumīgi pārvietojamo personu skaits ir krietni lielāks par vienu, tas ir piecas un vairāk personas, kas atbilst Krimināllikuma 285.panta trešajā daļā paredzētajam noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm.

Personu nelikumīga pārvietošana pāri valsts robežai vairumā gadījumā notiek vienlaicīgi pārvietotājam, izdarot valsts robežas tīšu nelikumīgu šķērsošanu. Ir arī gadījumi, kad personu nelikumīga pārvietošana pāri valsts robežai notiek, pārvietotājam pašam tieši nešķērsojot valsts robežu. Ņemot vērā, ka ar personu nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts robežai nodarbojas pārsvarā starptautiski organizēti grupējumi, noziedzīga nodarījuma izdarīšana tiek organizēta tā, lai, aizturēšanas, tālākā procesā – notiesāšanas gadījumā saņemtu pēc iespējas mazāku sodu. Analizējot tiesu spriedumu aprakstošajā daļā norādīto, darba autors saskata, ka noziedzīga nodarījuma shēma pēdējā laikā ir sekojoša (autors analizē visbiežāk sastopamos gadījumus Valsts robežsardzes Viļakas pārvaldes robežuzraudzības teritorijā – Vjetnamas Sociālistiskās Republikas pilsoņu nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts robežai): Vjetnamas Sociālistiskās Republikas pilsoņi legāli (saņemot vīzu) ieceļo Krievijas Federācijā, uzturas Maskavā vai citā lielā pilsētā, tad tiek nogādāti ar transportlīdzekļiem līdz Krievijas Federācijas pierobežai, kur viņus sagaida viens vai vairāki pavadītāji, kuri viņus pavada līdz Krievijas Federācijas – Latvijas Republikas valsts robežai. Valsts robežu Vjetnamas Sociālistiskās Republikas pilsoņi šķērso bez pavadītājiem, bet Latvijas Republikas pusē ir personas, kuras sagaida šos nelegālos imigrantus, pavada jeb pārvieto Latvijas Republikas iekšzemē, pārsvarā pārvietojoties pa krūmainiem, purvainiem, mežainiem apvidiem līdz kaut kur netālu no valsts robežas novietotiem transportlīdzekļiem, kurus izmantojot, notiek nelegālo imigrantu pārvietošana Latvijas Republikas iekšzemē līdz viņu galamērķim, kas Vjetnamas Sociālistiskās Republikas pilsoņiem ir Polija, vai arī līdz vietai, kur nelegālie imigranti tiek pārvietoti citos transportlīdzekļos, ar ko tiek nogādāti līdz Polijai.

Iegūt pierādījumus kvalificējošai pazīmei organizēta grupa ir praktiski neiespējami, ja pirms tam nav veikti operatīvās darbības pasākumi. Bieži vien organizators noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pats nepiedalās.

Lai personai varētu piemērot 285.panta trešās daļas kvalificējošo pazīmi - organizēta grupa, tiek veiktas operatīvās darbības atbilstoši Operatīvā darbības likuma 18.pantam, ko īsteno Valsts robežsardzes amatpersonas, ņemot vērā, ka operatīvās darbības process var sākties pirms kriminālprocesa uzsākšanas, tas var noritēt kriminālprocesa laikā un turpināties pēc tā pabeigšanas (*Operatīvās darbības likums, 1993., 18.p.*). Tas ir nepieciešams, lai iegūtu pietiekamu informācijas apjomu, un spētu pierādīt personu vainu. Tas ir, informācija par noziedzīgu nodarījumu un tā norises laiku un vietu, par tajā iesaistītajām personām, par viņu savstarpējo vienošanos, par uzdevumu un pienākumu sadali starp grupas dalībniekiem, par finansēšanu, tiek iegūta jau likumpārkāpēju noziedzīga nodarījuma gatavošanās procesā.

Atbilstoši uzdevumu sadalei ne visi organizētas grupas dalībnieki tieši piedalās nozieguma sastāva objektīvās puses pazīmju realizēšanā. Tātad bez tiešajiem nozieguma izdarītājiem ar nodarījumu var būt saistītas vēl citas personas, kuru loma izpaužas tikai kopīgi realizējamā noziedzīga nodarījuma organizēšanā, vadīšanā un atbalstīšanā (*Liholaja, Krastiņš, 2015., 101.lpp.*).

Lai šīs personas sauktu pie kriminālatbildības un atklātu organizētu grupu, ir nepieciešams pieļaut noziedzīga nodarījuma izdarīšanas faktu, tas ir ļaut tam notikt. Praksē šādos gadījumos tiek izmantotas operatīvās darbības pasākumos iegūtās ziņas, arī ziņas, kas fiksētas ar tehnisku līdzekļu palīdzību. Šīs ziņas drīkst izmantot tikai tad, ja tās iespējams pārbaudīt Kriminālprocesa likumā noteiktajā procesuālajā kārtībā. Ja krimināllietā izmanto ziņas, kas iegūtas operatīvās darbības pasākumu rezultātā, tai pievieno uzziņu par to, kura iestāde, kad un uz kādu laika periodu akceptējusi operatīvās darbības pasākumu veikšanu (*Kriminālprocesa likums, 2005., 127.p.*).

Kvalificējošās pazīmes – organizēta grupa pierādīšanai, praksē visbiežāk kā pierādījums tiek izmantots deklasificēti operatīvo sarunu noklausīšanās materiāli vai operatīvā eksperimenta materiāli.

Autors apskata tiesas spriedumu, kurā pierādīta kvalificējošā pazīme – organizēta grupa. Rēzeknes tiesas 2017.gada 9.februāra spriedumā krimināllietā Nr.XXXXXXXX konstatēts: “nolūkā kopīgi veikt personu nelikumīgu pārvietošanu pāri Krievijas Federācijas Šengenas dalībvalstu (tai skaitā Latvijas Republikas) teritoriju robežām, ne vēlāk kā 2015.gada 18.jūlijā, tika izveidota organizēta grupa, tas ir, personu apvienība, kurā bija Vācijā dzīvojošā persona (*Rēzeknes tiesas spriedums, 2017., Nr. XXXXXXXX*).

Autors nosacīti personas nodēvēs – D, M, K, P, C, N, L. Persona “D” - pret kuru kriminālprocess izdalīts atsevišķā lietvedībā, persona “K”, divas izmeklēšanas laikā nenoskaidrotas personas Krievijas Federācijā (personas, pret kurām kriminālprocess izdalīts atsevišķā lietvedībā), persona K, persona P, persona C, persona N un L, kura veica nelegālo imigrantu pārvietošanu pāri Krievijas Federācijas - Latvijas Republikas valsts robežai tālākai pārvietošanai no Latvijas Republikas uz citām Šengenas dalībvalstīm.

Kopīga mērķa sasniegšanai starp grupas dalībniekiem tika sadalīti pienākumi un lomas tā, lai atvieglotu šī nozieguma izdarīšanu. Proti, personai K bija jāsameklē personas, kas piedalītos nelegālā cilvēku pārvietošanā pāri Krievijas Federācijas - Latvijas Republikas robežai, veicot noziedzīgas darbības Krievijas Federācijas un Latvijas Republikas teritorijā, kā arī jānoorganizē Afganistānas Islāma Republikas pilsoņu nogādāšana galamērķa valstī - Vācijā. Pirmstiesas kriminālprocesā nenoskaidrotām divām Krievijas Federācijā esošām personām, kā organizētās grupas sastāva dalībniekiem, bija jānogādā pāri Krievijas Federācijas - Latvijas Republikas valsts robežai pārvietojamās personas iepriekš noteiktajā vietā - Krievijas Federācijas - Latvijas Republikas valsts robežas tuvumā, kā arī jānodrošina māju Krievijas Federācijas Pleskavas apgabalā, Nosovas ciema apkaimē, personām, kuras varētu kādu laiku uzturēties tajā un sagaidīt pār Krievijas Federācijas - Latvijas Republikas valsts robežai pārvietojamās personas. Personai K, kā organizētās grupas sastāva dalībniekam, bija jāsameklē, jānogādā ar transportlīdzekli valsts robežas tuvumā un jākontrolē personas, kas pārvietos nelegālos imigrantus no Krievijas Federācijas pāri Latvijas Republikas robežai pa “zaļo zonu” un novēros apkārtni laikā, kad tiks nelikumīgi pārvietotas pāri Krievijas Federācijas - Latvijas Republikas robežai personas, jāveic šo personu darbību kontrole, kā arī jāsaņem un jānogādā nelegālos imigrantus iepriekš noteiktajā vietā Latvijas teritorijas iekšienē tālākai nogādāšanai uz Šengenas dalībvalsti (Vāciju).

Personām P un C, kā organizētās grupas sastāva dalībniekiem, bija nelikumīgi jāšķērso Latvijas Republikas - Krievijas Federācijas valsts robežu, Krievijas Federācijas teritorijā nelegālos imigrantus jāsaņaida, jāsaņem, jāpārved pāri Krievijas Federācijas - Latvijas

Republikas valsts robežai ārpus robežkontroles punktam, caur “zaļo joslu”, un jānogādā iepriekš norunātā vietā Latvijas Republikas teritorijā.

Savukārt, N un L, kā organizētās grupas sastāva dalībniekiem, bija jāveic apkārtnes novērošana laikā, kad P un C pārved pāri Krievijas Federācijas - Latvijas Republikas valsts robežai nelegālos imigrantus un nogādā Latvijas Republikas iepriekš norunātā vietā, kā arī jābrīdina par personām (robežsargiem), kas tuvotos. Organizētās grupas dalībnieki vienojās savā starpā sazināties ar mobilā telefona palīdzību pa konkrēti šim nolūkam paredzētiem tālruna numuriem.

Attiecībā uz šīm personām bija operatīvās izstrādes lieta un viena no operatīvajām darbībām, kas veikta lietas ietvaros bija – operatīvā sarunu noklausīšanās (spriedums krimināllietā Nr. XXXXXXXX).

Kā iepriekš norādīts, kriminālprocesos kā pierādījumu var izmantot operatīvo darbību rezultātā, tas ir, operatīvās izstrādes lietās, iegūtās ziņas, bet pastāv arī cits variants: uzsākt kriminālprocesu un tā ietvaros veikt speciālās izmeklēšanas darbības.

Speciālās izmeklēšanas darbības veic, ja kriminālprocesā pierādāmo apstākļu noskaidrošanai ziņas par faktiem nepieciešams iegūt, neinformējot kriminālprocesā iesaistītās personas un tās personas, kuras varētu šīs ziņas sniegt (spriedums krimināllietā Nr. XXXXXXXX). Speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas noteikumi izklāstīti Kriminālprocesa likuma 11.nodaļā.

Krimināllietās, kurās pastāv Krimināllikuma 285.panta trešās daļas kvalificējošā pazīme – organizēta grupa, praksē, pārsvarā vienmēr grupas sastāvā ir iesaistītas personas, kuras pirmstiesas izmeklēšanā nav izdevies noskaidrot, kā rezultātā kriminālprocess pret pirmstiesas izmeklēšanā nenoskaidrotām personām tiek izdalīts atsevišķā lietvedībā. Izmeklēšanas laikā, šajos izdalītajos kriminālprocesos, tikai retos gadījumos izdodas noskaidrot kādu no šīm personām. Pārsvarā izdalītie kriminālprocesi pret nenoskaidrotām personām tiek apturēti un kad iestājas kriminālatbildības noilgums, kriminālprocess tiek izbeigts.

Krimināllikumā norādīts, ka par sagatavošanos noziegumam atzīstama līdzekļu vai rīku sameklēšana vai pielāgošana vai citāda tīša labvēlīgu apstākļu radīšana tīša nozieguma izdarīšanai, ja turklāt tas nav turpināts no vainīgā gribas neatkarīgu iemeslu dēļ. Kriminālatbildība iestājas tikai par sagatavošanos smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem (*Krimināllikums, 1998., 15.p. trešā daļa*).

Komentējamā panta otrā un trešā daļa atzīstama par smagu noziegumu, no tā var secināt, ka personas, kas gatavojas noziedzīgam nodarījumam, kas likuma izpratnē tiek uzskatīts par smagu vai sevišķi smagu, var tikt saukti pie kriminālatbildības pirms tam kā paspēj realizēt savu nodomu. Atbildība par sagatavošanos noziegumam vai nozieguma mēģinājumu iestājas saskaņā ar to pašu Krimināllikuma pantu, kas paredz atbildību par konkrēto nodarījumu (*Krimināllikums, 1998., 15.p. piektā daļa*). Valsts robežsardzes praksē ir bijuši tikai daži gadījumi, kad personu sauc pie kriminālatbildības par mēģinājumu izdarīt noziedzīgu nodarījumu.

Jāpiebilst, ka Latvijas Republikas kaimiņvalstī - Igaunijas Republikā institūcijas, kas ir pilnvarotas izmeklēt noziedzīgus nodarījumus, kas saistīti ar valsts drošību, savā praksē nelikumīgu personu pārvietošanu pāri valsts robežai kvalificē kā cilvēku tirdzniecību (*Пенитенциарный Кодекс Эстонии, 2001, с.256*). Latvijā attiecīgi valsts drošību izprot kā nacionālo drošību, kas ir valsts un sabiedrības īstenotu vienotu, mērķtiecīgu pasākumu rezultātā sasniegts stāvoklis, kurā ir garantēta valsts neatkarība, tās konstitucionālā iekārta un teritoriālā integritāte, sabiedrības brīvas attīstības perspektīva, labklājība un stabilitāte. Svarīga nacionālās drošības prioritāte ir uzticama valsts robežas kontrole un aizsardzība atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, īpašu uzmanību pievēršot ārējās valsts robežas kontrolei un aizsardzībai.

Secinājumi un priekšlikumi

Darba autors izvirza priekšlikumu, ka būtu lietderīgi ieviest tādu praksi, tas ir, saukt pie kriminālatbildības personas, kuras gatavojas izdarīt smagu vai sevišķi smagu noziegumu, tas, savukārt, atbilstu nosacījumam, ka Robežsardzes funkcija ir valsts robežas neaizskaramības nodrošināšana un nelegālās migrācijas novēršana (*Robežsardzes likums, 1997., 2.p.*). Pēc kriminālizmeklētāju viedokļa, praksē nav iespējams savākt tādu pierādījumu apjomu, lai personu varētu saukt pie kriminālatbildības par mēģinājumu vai gatavošanos noziedzīgam nodarījumam.

Autors piedāvā šādus noziedzīgu nodarījumu, kas saistīti ar nelikumīgu valsts robežas šķērsošanu, kvalifikācijas problemātikas risinājumus:

- Krimināllikuma 284.panta pirmās daļas dispozīciju papildināt ar vārdiem “ja persona, kas nelikumīgi šķērso valsts robežu ir drauds valsts drošībai”, noziedzīga nodarījuma kvalificēšana, uzskatot to par atbildību pastiprinošu apstākli. Nav pieļaujama vienlīdzīga personas saukšana pie kriminālatbildības, ja pārvietojamā persona nerada draudus valsts drošībai.
- Krimināllikuma 285.panta pirmās daļas dispozīciju papildināt ar vārdiem “ja tiek nelikumīgi pārvietota persona pāri valsts robežai, kas ir drauds valsts drošībai”;
- Pamatojoties uz Krimināllikuma 15.panta trešo daļu, saukt pie kriminālatbildības personas, kas gatavojas smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem.

Izmantotā literatūra un avoti

1. *Krimināllikums* (17.06.1998.). LR likums ar groz. līdz 01.01.2018. <https://likumi.lv/doc.php?id=88966>, sk. 05.04.2019.
2. *Kriminālprocesa likums* (21.04.2005.). LR likums ar groz. līdz 01.01.2018. <https://likumi.lv/doc.php?id=107820>, sk. 05.04.2019.
3. *Operatīvās darbības likums* (16.12.1993.). LR likums ar groz. līdz 01.08.2016. <https://likumi.lv/doc.php?id=57573>, sk. 06.04.2019.
4. *Robežsardzes likums* (27.11.1997.). LR likums ar groz. līdz 28.04.2014. <https://likumi.lv/doc.php?id=46228>, sk. 06.04.2019.
5. *Пенитенциарный Кодекс* (06.06.2001). Кодекс Эстонии. Извлечено 07.04.2019 из <http://ejuz.lv/tpy>
6. Liholaja, V., Krastiņš, U. (2015). *Krimināllikuma komentāri*. Pirmā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 336 lpp.
7. *Rēzeknes tiesas 2017.gada 9.februāra spriedums krimināllietā Nr. XXXXXXXXX*

Summary

In analyzing the content of Article 285 of the Criminal Law, the author concluded that in the meaning of this law, in very rare cases, liability will only apply to any part of this article. In most cases, the illegal transfer of persons across the state border will be linked to the commission of other criminal offenses. By committing the offenses listed in the article to be commented upon, it is followed by the liability of other articles provided for in the Criminal Law, for example, the unlawful transfer of a person across the state border also automatically ensures that these persons illegally reside in the Republic of Latvia, and criminal liability under Article 285.1. They may also be any other related criminal offenses. The majority of the concepts constituting the objective party “provision of the possibility to illegally reside in the Republic of Latvia” contained in the disposition of Article 285.1 of the Criminal Law do not provide legal definitions in the legislation of the Republic of Latvia.

The Court's judgments are analyzed to fully reflect the nature of the article to be commented and to prove that, when committing a criminal offense, the amount of punishment to be applied is inadequate, as well as the classification of a particular problem by committing a criminal offense, it is an illegal transfer of persons across the state border. After examining

several court judgments, it can be concluded that the first part of Section 285 of the Criminal Law is applied in very rare cases, because, usually, the number of illegally resettled persons is much higher than one, that is, five and more persons who comply with Section 285 (3) of the Criminal Law characteristics of the offense.